

Poremećaj iz spektra autizma

Levačić, Dina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:325174>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Poremećaj iz spektra autizma-stavovi, znanja i potrebe stručnjaka

Dina Levačić

Zagreb, lipanj 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Poremećaj iz spektra autizma-stavovi, znanja i potrebe stručnjaka

Dina Levačić

doc.dr.sc. Jasmina Stošić

doc.dr.sc. Natalija Lisak

Zagreb, lipanj 2019.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Poremećaj iz spektra autizma- znanja, stavovi i potrebe stručnjaka* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Dina Levačić

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj 2019.

Poremećaj iz spektra autizma- znanja, stavovi i potrebe stručnjaka

Dina Levačić

doc.dr.sc. Jasmina Stošić

doc.dr.sc. Natalija Lisak

Inkluzivna edukacija i rehabilitacija

Sažetak

Poremećaj iz spektra autizma je kompleksno stanje koje uključuje postojanje izazova na mnogobrojnim razvojnim područjima. Prevalencija poremećaja iz spektra autizma u konstantnom je porastu, a time i uključivanje djece s poremećajem iz spektra autizma u redovni odgojno obrazovni sustav. Zbog svega navedenog, bitno je da edukacijski rehabilitatori koji rade s djecom s poremećajem iz spektra autizma imaju prikladna znanja i vještine za rad sa samom djecom, ali i ostalima u njihovom okruženju. U istraživanju su sudjelovali edukacijski rehabilitatori iz redovnog odgojno obrazovnog sustava i edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava. Radi ostvarivanja cilja rada provedeno je kvantitativno istraživanje putem ASD-EAST: INICIJALNI UPITNIK ZA EDUKACIJSKE REHABILITATORE U HRVATSKOJ, MAKEDONIJI I POLJSKOJ u kojem je sudjelovalo 103 edukacijskih rehabilitatora i kvalitativno istraživanje kroz dvije fokus grupe u kojima je ukupno sudjelovalo 6 edukacijskih rehabilitatora. Kvantitativni dio istraživanja prikazuje rezultate upitnika kroz 3 hipoteze koje ispituju postoje li razlike u znanju, stavovima i potrebama edukacijskih rehabilitatora s obzirom na sustav u kojem rade, program po kojem su završili studij i godine iskustva u radu s osobama s poremećajem iz spektra autizma. Kvalitativni dio istraživanja prikazuje rezultate fokus grupa koje su dale dublji uvid u izazove s kojima se nose edukacijski rehabilitatori, ali i koje metode koriste u radu i o kojim metodama bi željeli više naučiti. Rezultati kvantitativnog istraživanja su djelom potvrdili hipoteze jer su razlike kod edukacijskih edukatora prisutne s obzirom na sustav u kojem rade, program po kojem su završili studij i godine iskustva u radu s osobama s poremećajem iz spektra autizma, ali samo u dijelu čestica. Rezultati kvalitativnog istraživanja su pokazali da edukacijski rehabilitatori najviše izazova imaju u suradnji i podučavanju drugih sudionika edukacijsko rehabilitacijskog procesa, ali i u radu sa samom djecom s poremećajem iz spektra autizma. Također se pokazalo da u radu najviše koriste vizualnu podršku i metode za poticanje komunikacije, ali prisutne su i razne prilagodbe škole. Ukazuje se i ističe potreba za daljnjim istraživanjima na ovom području.

Ključne riječi: *poremećaj iz spektra autizma, edukacijski rehabilitatori, znanja, stavovi, potrebe*

Abstract

Autism spectrum disorder is a complex state that involves existence of challenges in many developmental areas. Prevalence of autism spectrum disorder is constantly increasing, and thus the inclusion of children with autism spectrum disorder into a regular educational system. Because of all this, it is essential that education rehabilitators working with children with autism spectrum disorder have appropriate knowledge and skills to work with the children themselves, but also others in their environment. The study included education rehabilitators from the regular education system and educational rehabilitators from the special education system. Quantitative research was carried out through ASD-EAST: INITIATIVE QUESTIONNAIRE FOR EDUCATIONAL REHABILITATORS IN CROATIA, MACEDONIA AND POLAND, involving 103 educational rehabilitators and qualitative research through two focus groups, involving 6 education rehabilitators. The quantitative part of the research shows the results of the questionnaire through three hypotheses that examine whether there are differences in the knowledge, attitudes and needs of educational rehabilitators considering the system in which they work, a program through which they completed their education and years of experience in working with people with autism spectrum disorder. The qualitative part of the research shows the focus group results that gave a deeper insight into the challenges that educational rehabilitators are carrying out, and which methods they use in the work and about which methods they would like to learn more. The results of the quantitative research have partly confirmed the hypotheses because the differences in education rehabilitators are present considering the system in which they work, a program through which they completed their education and the years of experience in dealing with persons with a disorder in the autism spectrum but only in a few of the particles. The results of qualitative research have shown that educational rehabilitators have the most challenge in co-operating and teaching other participants in the educational rehabilitation process, but also in dealing with children with autism spectrum disorder. It has also been shown that they mostly use visual support and methods for promoting communication, but there are also various adjustments of the school. There is a need for further studies on this subject.

Key words: *autism spectrum disorder, educational rehabilitators, knowledge, attitudes, needs*

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Poremećaj iz spektra autizma.....	1
1.2. Znanja edukacijskih rehabilitatora.....	2
1.3. Stavovi i korištenje metoda u radu	6
2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja.....	8
3. Metode istraživanja	10
3.1. Sudionici.....	10
3.1.1. Sudionici kvantitativnog dijela istraživanja.....	10
3.1.2. Sudionici kvalitativnog dijela istraživanja.....	11
3.2. Metode prikupljanja podataka	12
4. Rezultati.....	13
4.1. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to rade li u redovnom odgojno obrazovnom sustavu ili posebnom odgojno obrazovnom sustavu	13
4.2. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na program po kojem su završili studij.....	20
4.3. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to imaju li manje ili više od 5 godina radnog iskustva	26
4.4. Potrebe za edukacijom	31
4.5. Rezultati kvalitativnog istraživanja	33
5. Prikaz ključnih nalaza istraživanja	38
6. Zaključak	40
7. Literatura	41

1. Uvod

1.1. Poremećaj iz spektra autizma

Prema petom izdanju Dijagnostičko statističkog priručnika mentalnih poremećaja (DSM-V) poremećaj iz spektra autizma (u daljnjem tekstu PSA) je kompleksno razvojno stanje koje uključuje postojane izazove na području govora i neverbalne komunikacije, socijalne interakcije i restriktivnih i repetitivnih ponašanja (American Psychiatric Association, 2013). Sama etiologija PSA nije u potpunosti jasna, ali istraživači polako otkrivaju različite čimbenike koje smatraju odgovornima za pojavu ovog poremećaja. Određena istraživanja su dokazala da je PSA visoko nasljedan i da se radi o multifaktorskom poremećaju. Određene studije su uspješno identificirale genomske regije koje su u povezane s povećanim rizikom za PSA, također dokazalo se da je PSA povezan s različitim genetskim mutacijama kao što su brisanje, duplikacije, inverzije ili translacije (Pendergrass, Girirajan i Selleck, 2014). Kod same prevalencije poremećaja uočen je značajan porast u broju pojedinaca s dijagnozom PSA kako u svijetu (Leblanc i Burns, 2009) tako i u Hrvatskoj (Sekušak-Galešev, Frey Škrinjar i Masnjak, 2015). U Hrvatskoj je posljednjih godina došlo do višestrukog povećanja osoba s PSA koji su upisani u Hrvatski registar osoba s invaliditetom. S tim da je godišnje povećanje broja registriranih između 10% i 17% u čemu Hrvatska slijedi ostatak svijeta (Sekušak-Galešev i sur., 2015). Ako se uzme u obzir konstantno povećanje prevalencije PSA kao i politika inkluzije jasno je da je sve veći broj djece s PSA uključen u redovni odgojno obrazovni sustav (Humphrey i Symes, 2013). Sukladno tome pojavljuju se i problemi kod samog obrazovanja djece s PSA s obzirom da se njihove karakteristike i potrebe ne razlikuju samo u odnosu na djecu urednog razvoja nego i na djecu s drugim teškoćama u razvoju (Jennett, Harris, i Mesibov, 2003). Zbog svega navedenog, bitno je da edukacijski rehabilitatori koji rade u posebnom odgojno obrazovnom sustavu kao i oni koji rade u redovnom odgojno obrazovnom sustavu, i pružaju podršku učiteljima, imaju prikladna znanja i podršku za rad s djecom s PSA.

1.2. Znanja edukacijskih rehabilitatora

Učitelj (edukacijski rehabilitator) s visokom razinom znanja i vještina može značajno utjecati na djetetov život. Kod djece s PSA to je posebno naglašeno s obzirom da su specifična znanja i vještine ključna za uspješan rad s ovom skupinom djece (McCabe, 2008). Prema *"What every special educator must know: Ethics, standards, and guidelines for special education"* postoji deset kategorija znanja i vještina koje bi svaki edukacijski rehabilitator trebao imati za uspješan rad s djecom s PSA (Council Exceptional Children, 2009).

1. Osnove o teškoći

- Znanja
Obuhvaćaju znanja na području osnovnih teoretskih koncepata, zakonskih okvira, prava i obaveza dionika procesa, problema vezanih uz prepoznavanje osoba s teškoćama u razvoju kao i problema kod kulturoloških razlika unutar zajednice.
- Vještine
Sposobnost artikulacije osobne filozofije edukacijske rehabilitacije.

2. Razvoj i karakteristike učenika

- Znanja
Poznavanje tipičnog i atipičnog razvoja, poznavanje karakteristika funkcioniranja osoba s teškoćama u razvoju i kako te karakteristike utječu na njihovo obrazovanje, uloga obitelji, utjecaj medicinskih tretmana na funkcioniranje, identifikacije karakteristika poremećaja iz spektra autizma.

3. Individualne razlike u učenju

- Znanja
Poznavanje kakve utjecaje posebna stanja imaju na život osobe, utjecaj akademskih i socijalnih vještina, stavova, interesa i vrijednosti na razvoj karijere, razumijevanju na koji način kultura i vjerske vrijednosti utječu na odnose između obitelji, škole, zajednice koji sudjeluju u procesu, razumijevanje različitih načina učenja s obzirom na teškoće, poznavanje utjecaja višestrukih teškoća na ponašanje.

4. Strategije poučavanja

- Znanja

Poznavanje znanstveno utemeljenih metoda, specijaliziranih materijala i specijaliziranih kurikuluma za rad s osobama s poremećajem iz spektra autizma.

- Vještine

Korištenje strategija za integraciju u različitim okolinama, učenje osoba kognitivnim strategijama koje odgovaraju njihovim potrebama, korištenje i prilagodba strategija s obzirom na osobu na koju se odnose, korištenje strategija za zadržavanje i generalizaciju vještina u raznim uvjetima, korištenje procedura za podizanje samosvijesti pojedinca, prilagodba podrške s obzirom na potrebe pojedinca.

5. Okruženje za učenje/ Socijalne interakcije

- Znanja

Poznavanje i prilagodba okoline s obzirom na potrebe pojedinca, uspješno upravljanje učenjem i podučavanjem, stavovi i ponašanja učitelja koji utječu na ponašanje pojedinca s teškoćama i razvoju, socijalne vještine i strategije za obrazovno okruženje i kriznu prevenciju i intervenciju, strategije za pripremu pojedinca na kulturološko raznovrsnu okolinu i kako da u tom svijetu poštuju svoje i tuđi jezik i kulturu, stereotipi vezani uz određene kulture.

- Vještine

Kreiranje sigurnog, pozitivnog i podržavajućeg okruženja u kojem se različitosti poštuju, kreiranje okruženja i mreže podrške koja povećava samostalnost, samozastupanje i motivira pojedinca na učenje, podučavanje samozastupanja, kreiranje dnevnih rutina, korištenje najmanje invazivnih metoda za kontrolu ponašanja pojedinca, korištenje asistivnih tehnologija.

6. Jezik

- Znanja

Efekte kulturoloških i lingvističkih razlika na rast i razvoj, razlike između kulture i upotrebe jezika između pojedinih kultura, načini na koje komunikacija između različitih kultura može dovesti do nesporazuma, augmentativne i asistivne strategije komunikacije.

- Vještine
Korištenje strategija za poticanje komunikacije i razumijevanje potreba pojedinaca s teškoćama u razvoju i s komunikacijskim teškoćama, korištenje augmentativne i asistivne tehnologije za komunikaciju, korištenje pragmatičnog jezika.

7. Planiranje nastave

- Znanja
Poznavanje teorija i istraživanja koji služe za razvoj kurikuluma i nastave, poznavanje opsega općeg i posebnog kurikuluma i nacionalnih standarda, tehnologije za planiranje i upravljanje podučavanjem i obrazovnim okruženjem, uloga i odgovornosti pomoćnika, tranzicijski modeli.
- Vještine
Određivanje prioriteta unutar općeg kurikuluma koji su bitni za pojedinca, razvoj programa unutar tima, uključivanje pojedinca i pojedinca u određivanju ciljeva, upotreba funkcionalne analize i analize zadatka, prilagodba nastave s obzirom na potrebe i vještine pojedinca, planiranje aktivnosti bitnih za samostalni život pojedinca s obzirom na njegove mogućnosti, potrebe i dob.

8. Procjena

- Znanja
Poznavanje terminologije vezane za procjenu, zakonodavni i etički okvir vezan za procjenu, probir, upućivanje i klasifikacija, upotreba i ograničenja instrumenata za procjenu, procjena okoline i adaptivnog ponašanja.
- Vještine
Prikupljanje anamnestičkih podataka, primjena objektivne formalne i neformalne procjene, primjena tehnologije kod procjene, prilagodba procjene pojedincu, interpretacija informacija iz formalne i neformalne procjene, korištenje informacija iz procjene za stvaranje primjerene intervencije, nadziranje djelovanja intervencije na razvoj i funkcioniranje pojedinca te prilagodba intervencije s obzirom na to.

9. Profesionalna i etička praksa

- Znanja
Osobne kulturološke predrasude koje utječu na podučavanje, važnost da učitelj bude model osobama s teškoćama u razvoju, cjeloživotno učenje, poznavanje relevantnih i znanstveno utemeljenih metoda, organiziranje i publiciranje u polju teškoća u razvoju.
- Vještine
Rad unutar etičkih i profesionalnih standarda, rad unutar zakonodavnih okvira, korištenje osobnih vještina na primjeren i funkcionalan način, pridonosenje razvoju profesije i podizanju standarda.

10. Suradnja

- Znanja
Poznavanje modela konzultacija i suradnje, uloga pojedinca s teškoćama u razvoju, njegove obitelji i ostalih u planiranju ciljeva za pojedinca, savjetovanje obitelji i pojedinaca vezano za stvari koje ih brinu, suradnja s obzirom na kulturološki aspekt, poznavanje usluga i ustanova za pojedince s teškoćama u razvoju.
- Vještine
Održavanje tajnosti u komunikaciji s pojedincima s teškoćama u razvoju, suradnja s obitelji i drugim stručnjacima, njega uzajamno poštujućeg odnosa s obitelji, poticanje i pomaganje pojedincu s teškoćama u razvoju i njihovoj obitelji da postanu aktivni sudionici u svim bitnim procesima.
(Council Exceptional Children, 2009)

Svaki edukacijski rehabilitator trebao bi posjedovati znanja i vještine iz gore navedenih područja kako bi bio što kvalitetnije u provođenju svih aspekata svog djelovanja. Također, uz što bolje razvijena znanja i vještine iz raznovrsnih područja, veća je vjerojatnost da će se edukacijski rehabilitatori znati nositi s teškoćama koje im donosi kako izravan rad s korisnicima tako i suradnja s drugim stručnjacima, obiteljima, sustavom i ostalim činiteljima edukacijsko rehabilitacijskog procesa

1.3. Stavovi i korištenje metoda u radu

Pozitivan stav učitelja, edukacijskih rehabilitatora i ostalih odgojno obrazovnih djelatnika jako je bitan indikator uspješnog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju pa tako i djece s PSA (Rodr, Salda, i Moreno, 2012). To se pogotovo ističe u inkluzivnom obrazovanju, gdje broj djece s PSA konstantno raste, a razvoj sustava ne prati taj rast (Humphrey i Symes, 2013). Ipak, istraživanje pokazuje da učitelji i edukacijski rehabilitatori pokazuju pretežno pozitivan stav prema obrazovanju učenika s PSA, prema utjecaju na njihov razvoj i prema odnos s njihovim obiteljima. Također se pokazalo da su iskustvo u radu s djecom s PSA, primjerena edukacija i dostupna mreža podrške najvažniji prediktori pozitivnog stava (Rodr i sur., 2012).

Učenike s PSA, pogotovo oni s većim intelektualnim teškoćama, karakteriziraju jedinstvene karakteristike koje predstavljaju izazov obrazovnim djelatnicima. S obzirom na te karakteristike potrebno je korištenje posebnih metoda, pristupa i kurikuluma koji su primjerene za djecu s PSA kako bi svladali nova znanja (Scheuermann, Webber, Boutot, i Goodwin, 2003). Istovremeno treba uzeti u obzir činjenicu da je populacija djece s PSA jako heterogena te da pristup koji se pokazao uspješan kod jednog djeteta ne mora biti uspješan za drugo dijete (Morrier, Hess, i Heflin, 2011). S obzirom na karakteristike i potrebe učenika s PSA jedna od bitnijih činjenica je ta da se u radu trebaju koristiti znanstveno utemeljene metode koje su se kroz istraživanja pokazale kao dobre za djecu s PSA. U današnje vrijeme je to iznimno bitno s obzirom da se pojavljuju svakojaki lijekovi i metode za izlječenje PSA. Jedna od znanstveno najutemeljenijih i najčešće preporučenih i korištenih metoda za rad s djecom s PSA je primijenjena analiza ponašanja (ABA-Applied Behavior Analysis). S obzirom na njenu učinkovitost za stručnjake koji rade s djecom s PSA preporučaju se edukacije koje prate principe ABA-e (Loiacono i Valenti, 2010; Morrier i sur., 2011; Scheuermann i sur., 2003). Kada se gore navedeno uzme u obzir zabrinjavajuća je činjenica da veliki dio stručnjaka i dalje koristi znanstveno neutemeljene metode u radu s djecom s PSA. Također se pokazalo da razina obrazovanja, radno iskustvo, vrsta radnog mjesta nisu povezani s vrstom edukacije koju je određeni stručnjak pohađao. Posebno se zabrinjavajućim pokazala činjenica, da bez obzira što je većina imala diplomsku razinu obrazovanja, da su ipak sudjelovali na edukacijama koje podučavaju znanstveno neutemeljene pristupe te ih kasnije i koristili u radu (Morrier i sur., 2011). Osim zbog same djece s PSA korištenje znanstveno utemeljenih metoda kao što su ABA i TEACCH pokazalo se dobro i za stručnjake

jer korištenje primjerenih alata za podučavanje smanjuje mogućnost „sagorijevanja“ (Jennett i sur., 2003).

Osim primjerenih metoda rada kroz istraživanja su se još neki aspekti istakli kao bitni pri stvaranju uspješnog radnog okruženja. Jedan od modela koji se ističe kao primjer modela za uspješnu inkluziju djece s PSA, ali se može koristiti i u posebnim uvjetima, je "Making it work" model (Morewood, Humphrey, i Symes, 2011). U samom centru ovog modela je osoba koja koordinira sve ostale aspekte kako bi primjena bila uspješna, a to je "agent promjene" (eng. agent of change). Aspekti koji su se pokazali bitni za uspješnu inkluziju djece s PSA su kreiranje pozitivne radne etike, razvoj školskog okruženja, prilagodljivost u provedbi, izravna podrška i intervencija, razvoj zakonskih okvira i njihova provedba, edukacije i razvoj osoblja, edukacija i razvoj svijesti vršnjaka (Morewood, Humphrey, i Symes, 2011). Jedan od aspekata je posebno bitan za sudjelovanje djece s PSA u redovnom odgojno obrazovnom sustavu, a to su pomoćnici u nastavi. Njihov zadatak je uglavnom da pomažu učeniku da ostane fokusiran na rad, da im pomažu u organizaciji i nekim socijalnim situacijama. Problemi koji se ovdje često javljaju su neadekvatna edukacija pomoćnika u nastavi, u najvećem slučaju manjak prethodnog iskustva i manjak vremena za koordinaciju i razgovor s ostalim sudionicima odgojno obrazovnog procesa (Symes i Humphrey, 2011b). Zato su pomoćnici u nastavi naveli da im je za uspjeh u radu potrebna suradnja sa stručnom službom, komunikacija unutar škole i svijest učitelja i nastavnika o PSA (Symes i Humphrey, 2011).

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi znanja, stavove i potrebe edukacijskih rehabilitatora koji rade s djecom s poremećajem iz spektra autizma u redovnom odgojno obrazovnom sustavu i u posebnom odgojno obrazovnom sustavu. Za prikupljanje informacija u istraživanju će se koristiti kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja.

Cilj kvantitativnog dijela ovog rada je utvrditi znanja i stavove edukacijskih rehabilitatora o djeci s poremećajem iz spektra autizma kao i o metodama koje se koriste u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma. Do 2006. godine postojao je samo jedan kolegij na studiju Edukacijske rehabilitacije koji se bavio poremećajem iz spektra autizma, a od 2006. godine postoje dva na preddiplomskom studiju i dva na diplomskom studiju na modulu "Inkluzivna edukacija i rehabilitacija". Cilj je stoga i utvrditi postoje li razlike u znanju s obzirom na količinu nastave, usmjerene prema poremećaju iz spektra autizma, tijekom studija. Također je cilj utvrditi postoje li razlike s obzirom na razliku redovnog i posebnog odgojno obrazovnog sustava, s obzirom na područje RH iz kojeg dolaze i s obzirom na radno iskustvo. Uz gore navedeno, cilj je i utvrditi potrebu stručnjaka za edukacijom na ovom području kao i što bi njima bilo bitno da ta edukacija sadržava.

Problem (1) ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to rade li u redovnom odgojno obrazovnom sustavu ili posebnom odgojno obrazovnom sustavu.

Hipoteza (1):

Postoje statistički značajna razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to rade li u redovnom odgojno obrazovnom sustavu ili posebnom odgojno obrazovnom sustavu.

Problem (2) ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na program po kojem su završili studij tj. prije ili poslije 2006.

Hipoteza (2):

Postoje statistički značajne razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na program po kojem su završili studij.

Problem (3) ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na njihovo radno iskustvo s osobama s PSA.

Hipoteza (3):

Postoje statistički značajna razlike u znanju, stavovima i korištenim metodama kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to je li njihovo radno iskustvo s osobama s PSA do 5 godina ili preko 5 godina.

Cilj kvalitativnog dijela istraživanja je dobiti detaljniji uvid u to koji su izazovi i teškoće s kojima se edukacijski rehabilitatori susreću u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma, s obzirom na njihove razvojne i funkcionalne karakteristike, te koje metode koje koriste u radu su im se pokazale uspješnima i za koje metode još smatraju da bi im bile korisne u radu, ali su im potrebna dodatna znanja i vještine za implementaciju istih.

U skladu s ciljem istraživanja, oblikovana su sljedeća **istraživačka pitanja**:

1. Koji su izazovi i teškoće s kojima se edukacijski rehabilitatori susreću u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma?
2. Koje su metode koje edukacijski rehabilitatori koriste u radu, a pokazale su im se uspješnima?
3. Koje su metode o kojima bi edukacijski rehabilitatori željeli naučiti više?

3. Metode istraživanja

3.1. Sudionici

3.1.1. Sudionici kvantitativnog dijela istraživanja

U ovom istraživanju je korišten je prigodni uzorak ispitanika s obzirom da je to najjednostavniji i najbrži način za prikupljanje ispitanika, a također iziskuje najmanje financijske izdatke (Johnson i Christensen, 2014).

U istraživanju su sudjelovala 103 ispitanika od kojih 98 (95,1%) žena i 4 (3,9%) muškaraca. Od toga ih 35 (34%) radi u redovnom odgojno obrazovnom sustavu, a 66 (68%) u posebnom odgojno obrazovnom sustavu. Najviše ih dolazi iz urbanih područja od preko 100 000 stanovnika i to 72 (69,9%), iz urbanih područja ispod 100 000 su 24 (23,3%) ispitanika i iz ruralnih 7 (6,8%) ispitanika.

U nastavku u *Tablici 1.* je prikazana raspodjela navedenih i ostalih sociodemografskih karakteristika ispitanika.

SPOL	<i>N</i>	<i>%</i>
Ženski	98	95,1
Muški	4	3,9
DOB	<i>N</i>	<i>%</i>
20-35	52	50,5
36-50	36	35,0
51-65	13	12,6
	<i>N</i>	<i>%</i>
Urbanom – grad (više od 100,000 stanovnika)	72	69,9
Urbanom – mjesto (manje od 100,000 stanovnika)	24	23,3
Ruralno	7	6,8
Ukupno	103	100,0
RADNO MJESTO	<i>N</i>	<i>%</i>
Edukacijski – rehabilitator učitelj u razredu	84	81,6
Asistent (za razred/za jedno dijete)	0	0,0
Učitelj iz određenog predmeta	1	1,0
Stručni suradnik u školi	17	16,5
Ukupno	102	99,0

REDOVNI ILI POSEBNI SUSTAV	<i>N</i>	%
Redovni	35	34,0
Posebni	68	66,0
Ukupno	103	100,0
STUPANJ OBRAZOVANJA		
	<i>N</i>	%
Magisterij ili viši stupanj	102	99,0
Bakalauerat (preddiplomski studij)	1	1,0
Ukupno	103	100,0

Tablica 1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

3.1.2. Sudionici kvalitativnog dijela istraživanja

U kvalitativnom dijelu istraživanja je korišten namjerni odabir sudionika istraživanja. Dakle, ciljano se pronalazilo sudionika koji je bio najpotrebniji s obzirom na temu istraživanja. Namjerno uzorkovanje je pristup odabiru sudionika u kojem se koristi strategija odabira sudionika po kriteriju, koji osigurava ili veću homogenost ili što bolju informiranost sudionika o temi razgovora (Miles i Haberman, 1994). Na takav odabir sudionika je utjecao i nedostatak financija kojim se raspolaže te vremenski okvir za prikupljanje podataka.

Kriterij za odabir sudionika za prvu fokus grupu je bio da su edukacijski rehabilitator, da rade u redovnom odgojno obrazovnom sustavu i da imaju iskustva u radu s osobama s poremećajem iz spektra autizma. Za drugu fokus grupu su kriteriji bili da su edukacijski rehabilitator, da rade u posebnom odgojno obrazovnom sustavu i da imaju iskustva u radu s osobama s poremećajem iz spektra autizma.

Pozvani su sudionici iz različitih ustanova s kojima istraživači imaju suradnju. Odazvalo se po troje rehabilitatora iz redovnog odgojno obrazovnog sustava i iz posebnog odgojno obrazovnog sustava.

3.2. Metode prikupljanja podataka

Podatci za ovo istraživanje prikupljeni su kvantitativno i kvalitativno.

Kvantitativni dio podataka prikupljen je putem ASD-EAST: INICIJALNI UPITNIK ZA EDUKACIJSKE REHABILITATORE U HRVATSKOJ, MAKEDONIJI I POLJSKOJ koji se sastoji od četiri dijela. Prvi dio *"Osobne informacije"* ispituje sociodemografske karakteristike ispitanika. Drugi dio *"Znanje o poremećaju iz spektra autizma"*, sastoji se od dva dijela *"Znanja o karakteristikama PSA"* i *"Stavovi prema PSA"*, ispituje znanja ispitanika o karakteristikama PSA kao i stavove ispitanika prema određenim tvrdnjama povezanim s PSA. Treći dio *"Načini rada s djecom s PSA"*, sastoji se od tri dijela *"Znanja o metodama rada"*, *"Intenzitet korištenja metoda"* i *"Razina sigurnosti u radu"* ispituje razinu znanja o određenim metodama rada, intenzitet korištenja određenih metoda u radu i razinu sigurnosti u radu s osobama s PSA u različitim područjima. Četvrti dio *"Potreba za edukacijom"* ispituje postoji li potreba za dodatnom edukacijom kod ispitanika i što smatraju koja bi područja trebala biti dio edukacije. Upitnik je distribuiran edukacijskim edukacijski rehabilitatorima u Republici Hrvatskoj putem metode papir-olovka, elektroničkom poštom i putem online obrasca.

Kvalitativni dio podataka prikupljen je kroz dvije fokus grupe. Svaka fokus grupa sastojala se od 3 edukacijska rehabilitatora koji imaju iskustva u radu s djecom s PSA. U jednoj fokus grupi su bili edukacijski rehabilitatori iz redovnog odgojno obrazovnog sustava, a u drugoj fokus grupi su bili edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava. Fokus grupe su se održale u prostoru Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta pod vodstvom doc.dr.sc. Jasmine Stošić. U fokus grupama su se informacije prikupljale kroz odgovore ispitanika na tri pitanja:

1. Koji su izazovi i teškoće s kojima se edukacijski rehabilitatori susreću u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma?
2. Koje su metode koje edukacijski rehabilitatori koriste u radu, a pokazale su im se uspješnima?
3. Koje su metode o kojima bi edukacijski rehabilitatori željeli naučiti više?

4. Rezultati

4.1. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to rade li u redovnom odgojno obrazovnom sustavu ili posebnom odgojno obrazovnom sustavu

REDOVNI ILI POSEBNI SUSTAV	<i>N</i>	%
Redovni	35	34,0
Posebni	68	66,0
Ukupno	103	100,0

Tablica 2. Raspodjela ispitanika prema sustavu u kojem rade

Od ukupno 103 ispitanika 35 (34%) ih radi u redovnom odgojno obrazovnom sustavu, a 68 (66%) u posebnom odgojno obrazovnom sustavu

U *Tablici 3.* prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	<i>df</i>	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeca s PSA vole biti sama	3,213	2	,201
Djeca s PSA dobro komuniciraju	9,692	2	,008
Djeca s PSA su dobra u pamćenju činjenica	12,275	2	,002
Djeci s PSA je teško raditi u grupi s drugima	2,634	2	,268
Djeca s autizmom izražavaju repetitivna ponašanja (e.g., ljuljanje, skakanje, lepršanje rukama)	2,277	2	,320
Djeca s PSA imaju dobro razumijevanje jezika	6,011	2	,050
Djeca s PSA su dobra u primjećivanju detalja	4,299	2	,117
Djeca s PSA doslovno shvaćaju jezik	,663	2	,718
Djeca s PSA mogu imati ekstremne senzorne preosjetljivosti (e.g. zvuk, vid)	1,928	2	,381
Djeca s PSA ne mogu uspostaviti kontakt očima	,417	2	,812
Djeca s PSA ne žele prijatelje	7,303	2	,026
Djeca s PSA vole koristiti kompjutere	1,186	2	,553
Djeca s PSA su dobra u matematici i prirodnim predmetima	7,688	2	,021
Djeca s PSA su agresivna	,728	2	,695
Djeca s PSA imaju opsesije	1,019	2	,601

Djeca s PSA su u svom svijetu	3,232	2	,199
Djeca s PSA imaju neprimjerene komentare i ometaju na nastavi	,086	2	,958
Djeca s PSA ne doživljavaju emocije	3,064	2	,216
Djeca s PSA ne razumiju osjećaje drugih osoba	,348	2	,840
Djeca s PSA ne vole promjene	,105	2	,949

Tablica 3. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA"

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava statistički značajno više misle da se čestice "Djeca s PSA dobro komuniciraju", "Djeca s PSA su dobra u pamćenju činjenica", "Djeca s PSA ne žele prijatelje" i "Djeca s PSA su dobra u matematici i prirodnim predmetima" odnose na samo mali broj djece s PSA u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

Ovakvi rezultati su mogući zbog činjenice što su edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava u kontaktu s djecom s PSA čije je sveobuhvatno funkcioniranje na nižoj razini u odnosu na djecu s PSA s kojom su u kontaktu edukacijski rehabilitatori u redovnom odgojno obrazovnom sustavu.

U **Tablici 4.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeci s PSA imaju korist od medicinsko farmakološke intervencija	,860	2	,651
Djeca s PSA imaju korist od rane intervencije	8,237	2	,016
Djeca s PSA imaju korist od rane edukacijske intervencije	10,393	2	,006
PSA se može izliječiti	5,848	2	,054
PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život	14,592	2	,001
Neka djeca s autizmom ne mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	,551	2	,759
Sva djeca s PSA trebaju specifične edukacijske pristupe	7,529	2	,023
Neka djeca s PSA trebaju se educirati u posebnim školama	1,097	2	,578
Neka djeca s autizmom mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	3,313	2	,191
Igra s vršnjacima tipičnog razvoja dobra je za djecu s PSA	1,479	2	,477
Djeca mogu, s godinama, prestati imati PSA	14,146	2	,001
Neka djeca s PSA mogu biti akademski uspješna	2,899	2	,235
Djeca s PSA mogu biti posebno darovita ili talentirana	1,057	2	,589
Djeca s PSA mogu imati nepoželjna ponašanja	2,754	2	,252

Tablica 4. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA"

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava statistički značajno se više slažu s tvrdnjama "Djeca s PSA imaju korist od rane intervencije", "Djeca s PSA imaju korist od rane edukacijske intervencije", "PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život", "Sva djeca s PSA trebaju specifične edukacijske pristupe" u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

Edukacijski rehabilitatori iz redovnog odgojno obrazovnog sustava statistički značajno se više slažu s tvrdnjom "Djeca mogu, s godinama, prestati imati PSA" u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz posebnog odgojno obrazovnog sustava.

U **Tablici 5.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rad".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	3,318	2	,190
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	1,500	2	,472
Strukturirano podučavanje/TEACCH	5,858	2	,053
Socijalne priče	6,001	3	,112
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	5,966	3	,113
Posebne dijete	3,807	3	,283
Lijekovi/medicinske intervencije	6,786	3	,079
Pristupi usmjereni na dijete: npr. Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	1,566	3	,667
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	2,191	3	,534
Grupe za poticanje socijalnih vještina	9,384	3	,025
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	2,583	3	,460

Tablica 5. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rad"

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava imaju statistički značajno više znanja o "Grupe za poticanje socijalnih vještina" u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

Ovakav rezultat je moguć zbog činjenice da edukacijski rehabilitatori u posebnom odgojno obrazovnom sustavu češće imaju priliku raditi u skupini u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

U **Tablici 6.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	9,836	2	,007
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	4,314	2	,116
Strukturirano podučavanje/TEACCH	22,609	2	,000
Socijalne priče	3,172	2	,205
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	11,491	2	,003
Preporučate posebne dijete	,929	2	,629
Preporučate uzimanje lijeka/medicinsku intervenciju	11,692	2	,003
Prisutpi usmjernei na dijete: npr.Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	3,619	2	,164
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	11,429	2	,003
Grupe za poticanje socijalnih vještina	3,716	2	,156
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	4,138	2	,126

Tablica 6. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu"

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava statistički značajno češće koriste "Senzorni pristupi", "Strukturirano podučavanje/TEACCH", "Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)", "Preporučate uzimanje lijeka/medicinsku intervenciju", "Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija" u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava svakodnevno provode više vremena u izravnom radu s djecom te je s toga za očekivati da češće i koriste specifične metode u radu.

U **Tablici 7.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Sigurnost u pružanju podrške djeci s PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Razumijevanje uzroka autizma	6,070	2	,048
Razumijevanje perspektive djeteta	6,010	2	,050
Rad u partnerstvu s obiteljima djece s PSA	4,302	2	,116
Rad u timu / Suradnja s učiteljima i ostalim stručnjacima koji rade s djecom s PSA	7,955	2	,019
Podrška djeci s PSA u usvajanju receptivnog jezika	4,260	2	,119
Podrška djeci s PSA u razumijevanju govora tijela/izraza lica	7,993	2	,018
Podrška djeci s PSA usvajanju spontane, ekspresivne komunikacije	11,643	2	,003
Podrška djeci s PSA u interakciji s odraslom osobom	8,011	2	,018
Podrška djeci s PSA u odnosu s vršnjacima	6,873	2	,032
Podrška djeci s PSA u razumijevanju socijalnih situacija	8,112	2	,017
Podrška u smanjivanju nepoželjnih ponašanja	6,305	2	,043
Podrška u učenju i prilagodba programa	11,987	2	,002
Kreiranje rutina	13,506	2	,001
Podrška kod tranzicije (nošenje sa promjenom)	10,086	2	,006
Razumijevanje, ograničavanje i korištenje specijalnih interesa djeteta s PSA u podučavanju	5,268	2	,072
Odgovaranje na doslovno razumijevanje djece s PSA	6,969	2	,031
Podrška kod senzornih teškoća	7,293	2	,026
Podrška za motoriku	12,420	2	,002
Podučavanje izmjenjivanja reda (turn – taking)	13,888	2	,001
Prilagođavanje na djetetovu preferenciju da bude samo ili da radi samo	11,839	2	,003
Podrška djetetu s visokim stupnjem tjeskobe	3,709	2	,157
Nošenje sa ispadima u ponašanju	5,192	2	,075

Tablica 7. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Sigurnost u pružanju podrške djeci s PSA"

Edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava statistički značajno su sigurniji kod čestica *"Razumijevanje uzroka autizma"*, *"Razumijevanje perspektive djeteta"*, *"Rad u timu / Suradnja s učiteljima i ostalim stručnjacima koji rade s djecom s PSA"*, *"Podrška djeci s PSA u razumijevanju govora tijela/izraza lica"*, *"Podrška djeci s PSA usvajanju spontane, ekspresivne komunikacije"*, *"Podrška djeci s PSA u interakciji s odraslom osobom"*, *"Podrška djeci s PSA u odnosu s vršnjacima"*, *"Podrška djeci s PSA u razumijevanju socijalnih situacija"*, *"Podrška u smanjivanju nepoželjnih ponašanja"*, *"Podrška u učenju i prilagodba programa"*, *"Kreiranje rutina"*, *"Podrška kod tranzicije (nošenje sa promjenom)"*, *"Odgovaranje na doslovno razumijevanje djece s PSA"*, *"Podrška kod senzornih teškoća"*, *"Podrška za motoriku"*, *"Podučavanje izmjenjivanja reda (turn – taking)"*, *"Prilagođavanje na djetetovu preferenciju da bude samo ili da radi samo"* u odnosu na edukacijske rehabilitatore iz redovnog odgojno obrazovnog sustava.

Ovakvi rezultati mogući su zbog činjenice da su edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava više u izravnom radu i fokusirani su na manji broj djece.

4.2. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na program po kojem su završili studij

OBRAZOVANJE O AUTIZMU TIJEKOM STUDIJA	N	%
Ne	4	3,9
Da, to je bilo uključeno u neke kolegije (manje od 14 sati)	10	9,7
Da, u okviru posebnog kolegija (15-60 sati)	34	33,0
Da, u okviru dva ili tri posebna kolegija (61-180 sati)	38	36,9
Da, u okviru 4 ili više kolegija ili cijelog Sveučilišnog programa usmjerenog na autizam (181-300 sati)	17	16,5
Ukupno	103	100,0

Tablica 8. Raspodjela ispitanika prema obrazovanju o autizmu

Od ukupno 103 ispitanika 48 (46,6%) ih je završilo studij po starom programu prije Bolonje. Od toga ih 4 (3,9%) nije dobilo nikakvo obrazovanje o autizmu tijekom studija, 10 (10,7%) je imalo uključeno obrazovanje o autizmu u neki drugi kolegij, a 34 (33%) ih je imalo obrazovanje o autizmu u okviru posebnog kolegija. Ostalih 55 (53,4%) ispitanika je završilo studij po Bolonji. Od njih je 38 (36,9%) imalo obrazovanje o autizmu u sklopu 2 ili 3 posebna kolegija, a 17 (16,5%) u sklopu 4 ili više posebnih kolegija.

U **Tablici 9.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeca s PSA vole biti sama	7,596	4	,108
Djeca s PSA dobro komuniciraju	3,150	4	,533
Djeca s PSA su dobra u pamćenju činjenica	2,030	4	,730
Djeci s PSA je teško raditi u grupi s drugima	3,647	4	,456
Djeca s autizmom izražavaju repetitivna ponašanja (e.g., ljuljanje, skakanje, lepršanje rukama)	4,908	4	,297
Djeca s PSA imaju dobro razumijevanje jezika	3,117	4	,538
Djeca s PSA su dobra u primjećivanju detalja	7,161	4	,128
Djeca s PSA doslovno shvaćaju jezik	3,912	4	,418
Djeca s PSA mogu imati ekstremne senzorne preosjetljivosti (e.g. zvuk, vid)	1,900	4	,754
Djeca s PSA ne mogu uspostaviti kontakt očima	2,260	4	,688

Djeca s PSA ne žele prijatelje	10,924	4	,027
Djeca s PSA vole koristiti kompjutere	3,386	4	,495
Djeca s PSA su dobra u matematici i prirodnim predmetima	5,341	4	,254
Djeca s PSA su agresivna	9,746	4	,045
Djeca s PSA imaju opsesije	4,470	4	,346
Djeca s PSA su u svom svijetu	7,056	4	,133
Djeca s PSA imaju neprimjerene komentare i ometaju na nastavi	9,185	4	,057
Djeca s PSA ne doživljavaju emocije	7,926	4	,094
Djeca s PSA ne razumiju osjećaje drugih osoba	2,027	4	,731
Djeca s PSA ne vole promjene	4,795	4	,309

Tablica 9. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA"

Edukacijski rehabilitatori koji su završili studij po Bolonji statistički značajno više misle da se čestice "Djeca s PSA ne žele prijatelje", "Djeca s PSA su agresivna " odnose samo na manji dio djece s PSA u odnosu na edukacijske rehabilitatore koji su završili studij prije Bolonje.

U **Tablici 10.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeci s PSA imaju korist od medicinsko farmakološke intervencija	7,888	4	,096
Djeca s PSA imaju korist od rane intervencije	4,011	4	,405
Djeca s PSA imaju korist od rane edukacijske intervencije	1,184	4	,881
PSA se može izliječiti	7,539	4	,110
PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život	12,442	4	,014
Neka djeca s autizmom ne mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	3,677	4	,452
Sva djeca s PSA trebaju specifične edukacijske pristupe	4,397	4	,355
Neka djeca s PSA trebaju se educirati u posebnim školama	1,921	4	,750
Neka djeca s autizmom mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	18,000	4	,001
Igra s vršnjacima tipičnog razvoja dobra je za djecu s PSA	3,985	4	,408
Djeca mogu, s godinama, prestati imati PSA	9,643	4	,047
Neka djeca s PSA mogu biti akademski uspješna	6,841	4	,145
Djeca s PSA mogu biti posebno darovita ili talentirana	,524	4	,971
Djeca s PSA mogu imati nepoželjna ponašanja	6,527	4	,163

Tablica 10. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA"

Edukacijski rehabilitatori koji su završili studij po Bolonji se statistički značajno više slažu s tvrdnjama „PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život“, „Neka djeca s autizmom mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake“, „Djeca mogu s godinama, prestati imati PSA“.

U **Tablici 11.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rada".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	12,443	8	,133
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	10,361	8	,241
Strukturirano podučavanje/TEACCH	6,196	8	,625
Socijalne priče	23,052	10	,011
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	18,109	10	,053
Posebne dijete	4,838	10	,902
Lijekovi/medicinske intervencije	11,965	8	,153
Pristupi usmjereni na dijete: npr. Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	27,931	10	,002
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	10,717	10	,380
Grupe za poticanje socijalnih vještina	8,033	8	,430
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	15,696	10	,109

Tablica 11. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rad"

Edukacijski rehabilitatori koji su završili studij prije Bolonje statistički značajno imaju više znanja kod metoda "Socijalne priče" i „Pristupi usmjereni na dijete“ u odnosu na edukacijske rehabilitatore koji su završili studij po Bolonji.

Ovo možemo protumačiti time što edukacijski rehabilitatori koji su završili studij prije Bolonje imaju više radog iskustva i time su imali više vremena da steknu znanja o specifičnim metodama rada.

U **Tablici 12.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	1,944	4	,746
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	5,355	4	,253
Strukturirano podučavanje/TEACCH	4,033	4	,402
Socijalne priče	2,920	4	,571
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	4,302	4	,367
Preporučate posebne dijete	7,029	4	,134
Preporučate uzimanje lijeka/medicinsku intervenciju	4,487	4	,344
Prisutpi usmjernei na dijete: npr.Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	4,841	4	,304
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	6,576	4	,160
Grupe za poticanje socijalnih vještina	10,127	4	,038
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	1,232	4	,873

Tablica 12. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu"

Edukacijski rehabilitatori koji su završili studij prije Bolonje statistički značajno više koriste u radu "Grupe za poticanje socijalnih vještina".

U **Tablici 13.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Razina sigurnosti u radu s djecom s PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Razumijevanje uzroka autizma	1,435	4	,838
Razumijevanje perspektive djeteta	1,645	4	,801
Rad u partnerstvu s obiteljima djece s PSA	7,473	4	,113
Rad u timu / Suradnja s učiteljima i ostalim stručnjacima koji rade s djecom s PSA	2,329	4	,676
Podrška djeci s PSA u usvajanju receptivnog jezika	1,184	4	,881
Podrška djeci s PSA u razumijevanju govora tijela/izraza lica	3,600	4	,463
Podrška djeci s PSA usvajanju spontane, ekspresivne komunikacije	1,803	4	,772
Podrška djeci s PSA u interakciji s odraslom osobom	2,207	4	,698
Podrška djeci s PSA u odnosu s vršnjacima	3,664	4	,453
Podrška djeci s PSA u razumijevanju socijalnih situacija	,841	4	,933
Podrška u smanjivanju nepoželjnih ponašanja	3,564	4	,468
Podrška u učenju i prilagodba programa	2,038	4	,729
Kreiranje rutina	4,489	4	,344
Podrška kod tranzicije (nošenje sa promjenom)	1,674	4	,795
Razumijevanje, ograničavanje i korištenje specijalnih interesa djeteta s PSA u podučavanju	2,404	4	,662
Odgovaranje na doslovno razumijevanje djece s PSA	2,031	4	,730
Podrška kod senzornih teškoća	,289	4	,991
Podrška za motoriku	1,490	4	,828
Podučavanje izmjenjivanja reda (turn – taking)	3,097	4	,542
Prilagođavanje na djetetovu preferenciju da bude samo ili da radi samo	,840	4	,933
Podrška djetetu s visokim stupnjem tjeskobe	4,899	4	,298
Nošenje sa ispadima u ponašanju	1,489	4	,829

Tablica 13. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Sigurnost u pružanju podrške djeci s PSA"

Ne postoje statistički značajne razlike ni na jednoj čestici kod "Razina sigurnosti u radu s djecom s PSA" s obzirom na program po kojem su edukacijski rehabilitatori završili studij.

4.3. Razlike u znanju, stavovima i metodama rada kod stručnjaka koji rade s djecom s PSA s obzirom na to imaju li manje ili više od 5 godina radnog iskustva

ISKUSTVO U RADU S OSOBAMA S PSA	N	%
Nema iskustva	3	2,9
Manje od 1 godine	9	8,7
Između 1 i 5 godina	45	43,7
Između 6 i 10 godina	20	19,4
Više od 10 godina	25	24,3
Ukupno	102	99,0

Tablica 14. Raspodjela ispitanika prema godinama radnog iskustva

Od ukupno 102 ispitanika 57 (55,3%) ih manje od 5 godina radnog iskustva u radu s osobama s PSA. Od toga ih 3 (2,9%) nema iskustva u radu s osobama s PSA, 9(8,7%) ih ima manje od jedne godine radnog iskustva, a 45 (43,7%) ih ima između 1 i 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA. Ostalih 45 (43,7%) ispitanika ima više od 5 iskustva u radu s osobama s PSA. Od toga ih 20(19,4%) ima između 6 i 10 godina, a 25 (24,3%) ih ima više od 10 godina iskustva u radu s osobama s PSA.

U **Tablici 15.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeca s PSA vole biti sama	,136	2	,934
Djeca s PSA dobro komuniciraju	,705	2	,703
Djeca s PSA su dobra u pamćenju činjenica	1,617	2	,446
Djeci s PSA je teško raditi u grupi s drugima	,506	2	,776
Djeca s autizmom izražavaju repetitivna ponašanja (e.g., ljuljanje, skakanje, lepršanje rukama)	1,474	2	,479
Djeca s PSA imaju dobro razumijevanje jezika	1,822	2	,402
Djeca s PSA su dobra u primjećivanju detalja	7,889	2	,019
Djeca s PSA doslovno shvaćaju jezik	2,778	2	,249
Djeca s PSA mogu imati ekstremne senzorne preosjetljivosti (e.g. zvuk, vid)	2,506	2	,286

Djeca s PSA ne mogu uspostaviti kontakt očima	,969	2	,616
Djeca s PSA ne žele prijatelje	2,596	2	,273
Djeca s PSA vole koristiti kompjutere	,072	2	,965
Djeca s PSA su dobra u matematici i prirodnim predmetima	,377	2	,828
Djeca s PSA su agresivna	3,166	2	,205
Djeca s PSA imaju opsesije	,327	2	,849
Djeca s PSA su u svom svijetu	,280 ^a	2	,870
Djeca s PSA imaju neprimjerene komentare i ometaju na nastavi	2,400 ^a	2	,301
Djeca s PSA ne doživljavaju emocije	,289	2	,865
Djeca s PSA ne razumiju osjećaje drugih osoba	,985	2	,611
Djeca s PSA ne vole promjene	3,559	2	,169

Tablica 15. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o karakteristikama PSA"

Edukacijski rehabilitatori koji imaju manje od 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA statistički značajno više misle da su "Djeca s PSA su dobra u primjećivanju detalja" u odnosu na edukacijske rehabilitatore koji imaju više od 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA.

U **Tablici 16.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA".

PODRUČJA	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Djeci s PSA imaju korist od medicinsko farmakološke intervencija	5,183	2	,075
Djeca s PSA imaju korist od rane intervencije	2,439	2	,295
Djeca s PSA imaju korist od rane edukacijske intervencije	1,705	2	,426
PSA se može izliječiti	1,670 ^a	2	,434
PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život	1,047	1	,306
Neka djeca s autizmom ne mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	1,047	1	,306
Sva djeca s PSA trebaju specifične edukacijske pristupe	,721	2	,697
Neka djeca s PSA trebaju se educirati u posebnim školama	1,053	2	,591
Neka djeca s autizmom mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake	4,874 ^a	2	,087

Igra s vršnjacima tipičnog razvoja dobra je za djecu s PSA	1,648	2	,439
Djeca mogu, s godinama, prestati imati PSA	1,017	2	,602
Neka djeca s PSA mogu biti akademski uspješna	3,074 ^a	2	,215
Djeca s PSA mogu biti posebno darovita ili talentirana	4,450 ^a	2	,108
Djeca s PSA mogu imati nepoželjna ponašanja	,947	2	,623

Tablica 16. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Stavovi o karakteristikama PSA"

Ne postoje statistički značajne razlike ni na jednoj čestici s obzirom na radno iskustvo edukacijskih rehabilitatora kod "Stavovi o karakteristikama PSA".

U **Tablica 17.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rada".

<i>PODRUČJA</i>	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	<i>df</i>	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	5,037	4	,283
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	4,793	4	,309
Strukturirano podučavanje/TEACCH	6,771	4	,148
Socijalne priče	7,524 ^a	5	,184
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	13,182	4	,010
Posebne dijete	2,582	4	,630
Lijekovi/medicinske intervencije	5,022	4	,285
Pristupi usmjereni na dijete: npr. Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	3,945	4	,413
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	4,598	5	,467
Grupe za poticanje socijalnih vještina	2,267	4	,687
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	6,207	5	,287

Tablica 17. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Znanja o metodama rad"

Edukacijski rehabilitatori koji imaju više od 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA statistički imaju značajno više znanja o "Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)" u odnosu na edukacijske rehabilitatore s manje od 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA.

Edukacijski rehabilitatori s više od 5 godina iskustva u radu s osobama s PSA imali su više vremena, a time i više prilika da steknu znanje o specifičnim metodama rada.

U **Tablici 18.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu".

<i>PODRUČJA</i>	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	<i>df</i>	Asymp. Sig. (2-sided)
Senzorni pristupi	,552	1	,457
Primijenjena analiza ponašanja (ABA)	,760 ^a	2	,684
Strukturirano podučavanje/TEACCH			
Socijalne priče	,610 ^a	2	,737
Potpomognuta komunikacija: npr. znakovi ili Picture Exchange Communication System (PECS)	,929	2	,628
Preporučate posebne dijete	,455	2	,796
Preporučate uzimanje lijeka/medicinsku intervenciju	7,895	2	,019
Prisutpi usmjernei na dijete: npr.Intenzivna interakcija, Son Rise/Floortime/Greenspan pristup/ Denver model	1,728	2	,421
Ekspresivni (art) pristupi – npr. muzikoterapija, umjetnost, dramska terapija	1,375	2	,503
Grupe za poticanje socijalnih vještina	,009	2	,996
Vršnjačka potpora – vršnjački vođena intervencija	,467	2	,792

Tablica 18. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Intenzitet korištenja metoda u radu"

Ne postoje statistički značajne razlike ni na jednoj čestici s obzirom na radno iskustvo edukacijskih rehabilitatora kod "Intenzitet korištenja metoda u radu".

U **Tablici 19.** prikazani su rezultati Hi-kvadrat testa za sve čestice iz dijela upitnika "Razina sigurnosti u radu s djecom s PSA".

<i>PODRUČJA</i>	Pearson Hi-kvadrat vrijednost	<i>df</i>	Asymp. Sig. (2-sided)
Razumijevanje uzroka autizma	5,547	2	,062
Razumijevanje perspektive djeteta	2,711	2	,258
Rad u partnerstvu s obiteljima djece s PSA	,158	2	,924
Rad u timu / Suradnja s učiteljima i ostalim stručnjacima koji rade s djecom s PSA	,935	2	,627
Podrška djeci s PSA u usvajanju receptivnog jezika	2,102	2	,350
Podrška djeci s PSA u razumijevanju govora tijela/izraza lica	2,533	2	,282
Podrška djeci s PSA usvajanju spontane, ekspresivne komunikacije	,669	2	,716
Podrška djeci s PSA u interakciji s odraslom osobom	,730 ^a	2	,694
Podrška djeci s PSA u odnosu s vršnjacima	,341	2	,843
Podrška djeci s PSA u razumijevanju socijalnih situacija	,341	2	,843
Podrška u smanjivanju nepoželjnih ponašanja	1,239	2	,538
Podrška u učenju i prilagodba programa	,790 ^a	2	,674
Kreiranje rutina	3,176	2	,204
Podrška kod tranzicije (nošenje sa promjenom)	,080 ^a	2	,961
Razumijevanje, ograničavanje i korištenje specijalnih interesa djeteta s PSA u podučavanju	,545	2	,761
Odgovaranje na doslovno razumijevanje djece s PSA	3,802	2	,149
Podrška kod senzornih teškoća	,947	2	,623
Podrška za motoriku	,708	2	,702
Podučavanje izmjenjivanja reda (turn – taking)	,921	2	,631
Prilagođavanje na djetetovu preferenciju da bude samo ili da radi samo	,195	2	,907
Podrška djetetu s visokim stupnjem tjeskobe	1,295	2	,523
Nošenje sa ispadima u ponašanju	,951	2	,622

Tablica 19. Rezultati Hi-kvadrat testa za čestice iz dijela upitnika "Sigurnost u pružanju podrške djeci s PSA"

Ne postoje statistički značajne razlike ni na jednoj čestici s obzirom na radno iskustvo edukacijskih rehabilitatora kod "Razina sigurnosti u radu s djecom s PSA".

4.4. Potrebe za edukacijom

Da li mislite da bi Vam koristile pohađanje edukacije o PSA i podršci djeci s PSA?

	N	%
DA	94	91,3
NE	1	1,0
NE ZNAM	6	5,8

Tablica 20. Potreba za edukacijom

Od svih ispitanika njih čak 94 (91,3%) smatra da bi im pohađanje edukacija o PSA i podršci djeci s PSA koristilo.

Koliko bi vam bilo važno da edukacija sadržava slijedeća područja?

	Uopće mi nije važno	Donekle mi nije važno	Ne znam	Donekle mi je važno/ Vrlo mi je važno
Teorijske informacije	10 (9,7%)	27 (26,2%)	15 (14,6)	50 (48,5%)
Općenito o praktičnim strategijama	1 (1,0%)	6 (5,8%)	8 (7,8%)	88 (85,4%)
Strategije važne za okruženje u kojem radite		2 (1,9%)	4 (3,9%)	97 (94,2%)
Supervizija	1 (1,0%)	4 (3,9%)	9 (8,7%)	89 (86,4%)
Edukacija s mogućnosti isprobavanja strategija			1 (1,0%)	102 (99,0%)
Dobiti alate i izvore literature	1 (1,0%)	1 (1,0%)	7 (6,8%)	94 (91,3%)

Tablica 21. Važnost određenih područja u edukaciji

Ispitanicima su teorijske informacije kao dio edukacije u najmanjoj mjeri važne, 50 (48,5) smatra da im je to donekle važno ili vrlo važno. S druge strane, većina ih kao donekle važnim ili vrlo važnim dijelom edukacije smatra općenito o praktičnim strategijama (85,4%), o strategijama važnim za okruženje u kojem rade (94,2%), superviziju (86,4%) i alate i izvore literature (91,3%). Gotovo svi ispitanici kao donekle važnim ili vrlo važnim dijelom edukacije smatraju edukaciju s mogućnosti isprobavanja strategija (99,0%).

Ovi podatci nam govore da je potreba za edukacijom kod edukacijskih rehabilitatora velika, a posebno edukacija usmjerena na specifične metode rada s djecom s PSA.

4.5. Rezultati kvalitativnog istraživanja

Temeljem kvalitativne tematske analize (Braun i Clarke, 2006) prikazani su nalazi istraživanja, koji su oblikovani u tri tematska područja, a to su "Izazovi i teškoće u radu s djecom s PSA", "Uspješne metode korištene u radu" i "Metode o kojima bi htjeli naučiti više", a koji će biti objašnjeni u sklopu ovog poglavlja. Prikazati će se i opisati teme/kategorije i pripadajuće podteme/potkategorije s kodovima, a nakon toga će se objasniti odnosi između tema/kategorija, a koji se temelje na izjavama sudionika.

U **Tablici 22.** prikazane su najčešći izazovi i teškoće u radu s djecom s PSA, u **Tablici 23.** prikazane su metode koje edukacijski rehabilitatori koriste, a pokazale su se uspješnima i **Tablici 24.** prikazuje metode o kojima bi edukacijski rehabilitatori željeli naučiti više.

Prikazani nalazi kvalitativne analize odgovaraju na postavljena istraživačka pitanja: "Koji su izazovi i teškoće s kojima se edukacijski rehabilitatori susreću u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma?", "Koje su metode koje edukacijski rehabilitatori koriste u radu, a pokazale su im se uspješnima?", "Koje su metode o kojima bi edukacijski rehabilitatori željeli naučiti više?"

TEMATSKO PODRUČJE: IZAZOVI I TEŠKOĆE U RADU S DJECOM S PSA	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/PODKATEGORIJE
Izazovi u suradnji	<ul style="list-style-type: none"> • Suradnja s učiteljima<ul style="list-style-type: none"> ○ Spremnost učitelja na učenje novog ○ Spremnost na provođenje metoda rada ○ Nenajavljivanje promjene strukture ○ Nepoznavanje vizualne podrške • Suradnja s roditeljima<ul style="list-style-type: none"> ○ Spremnost na provođenje metoda rada kod kuće ○ Odgađanje dijagnoze ○ Neprihvatanje mišljenja stručnjaka ○ Nepoznavanje vizualne podrške • Suradnja s asistentima<ul style="list-style-type: none"> ○ Manjak edukacije asistenata za rad s djecom s PSA

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Manjak znanja za nošenje s nepoželjnim ponašanjima
Izazovi u radu s djetetom s PSA	<ul style="list-style-type: none"> • Metode za rad s djecom s PSA u redovnom sustavu <ul style="list-style-type: none"> ○ Prikladne metode za redovni sustav • Nošenje s nepoželjnim ponašanjima <ul style="list-style-type: none"> ○ Nošenje s organski uvjetovanim teškoćama • Nestručnost učitelja kod nepoželjnih ponašanja <ul style="list-style-type: none"> ○ Učitelji se ne znaju nositi s nepoželjnim ponašanjima ○ Utjecaj nepoželjnih ponašanja na nastavu • Nekontinuitet asistenata zbog nepoželjnih ponašanja djeteta
Podučavanje	<ul style="list-style-type: none"> • Podučavanje učitelja <ul style="list-style-type: none"> ○ Podučavanje metodama za rad s djecom s PSA ○ Manjak znanja o vizualnoj podršci ○ Priprema učitelja na integraciju djece s PSA • Podučavanje roditelja <ul style="list-style-type: none"> ○ Podučiti ih metodama za rad kod kuće ○ Podučavanje o vizualnoj podršci • Podučavanje ostalih učenika <ul style="list-style-type: none"> ○ Priprema na dolazak učenika s PSA
Uloga edukacijskih rehabilitatora	<ul style="list-style-type: none"> • Preveliko opterećenje edukacijskih rehabilitatora <ul style="list-style-type: none"> ○ Previše posla i odgovornosti stručnih suradnika u redovnim školama • Premalo vremena u izravnom radu s korisnicima • Edukacijsko rehabilitacijski proces <ul style="list-style-type: none"> ○ Potreba za suvremenijim edukacijsko rehabilitacijskim procesom

Tablica 22. Izazovi i teškoće u radu s djecom s PSA

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da edukacijski rehabilitatori kao najveću teškoću u radu vide suradnju s drugim dionicima edukacijsko rehabilitacijskog procesa. Tu se posebno ističe suradnja s učiteljima, roditeljima i asistentima. Kao teškoće su istaknuti manjak znanja o metodama rada, manjak spremnosti na suradnju i provođenje metoda u svim kontekstima. Ovaj problem bi trebao biti nešto na što bi se trebalo usmjeriti s obzirom da dobra suradnja ključna za što bolju rehabilitaciju i inkluziju djece s PSA.

Osim suradnje kao teškoća je istaknut i sam rad s djecom s PSA. Pojavljuju se teškoće kod odabira prikladnih metoda za rad s djecom s PSA. Ali ipak kao najveća teškoća se ističu nepoželjna ponašanja kao faktor s kojim se učitelji ne znaju nositi pa dolazi do remećenja nastave i ostalih učenika. S obzirom da su djeca s PSA još uvijek od strane javnosti percipirana kao osobe koje ne bi trebale biti u redovnom sustavu, ključno je podučiti učitelje kvalitetnim metodama za nepoželjna ponašanja koja mogu koristiti u radu.

Podučavanje učitelja, roditelja i ostalih još je jedna od teškoća s kojima se edukacijski rehabilitatori susreću u radu. Kod učitelja često postoji manjak znanja o metodama za rad s djecom s PSA pa je na edukacijski rehabilitatorima da ih poduče i pripreme za rad s djecom s PSA. Također edukacijski rehabilitatori podučavaju roditelje metodama koje bi trebali primjenjivati kod kuće kako bi razvoj što bolje napredovao. Manjak znanja učiteljima te potreba za podučavanjem njih kao i roditelja često edukacijski rehabilitatorima oduzima vrijeme koje bi trebali provoditi u izravnom radu s djetetom. Tu dolazimo do posljednjeg problema, a to je određivanje točne uloge edukacijskih rehabilitatora. U današnje vrijeme edukacijski rehabilitatori često provode puno vremena u administrativnom poslu što im oduzima vremena za izravni rad s učenicima što su i istaknuli ispitanici. Također su naglasili kako su u cijelosti preopterećeni poslom i odgovornošću. Jedan od administrativnih poslova koji su izdvojili je edukacijsko rehabilitacijski proces za kojeg smatraju da bi trebao biti suvremeniji. Smanjenje opterećenja na edukacijske rehabilitatore bi sigurno doprinijelo njihovom zadovoljstvu, a time bi se i podigla kvaliteta njihovog rada.

TEMATSKO PODRUČJE: USPJEŠNE METODE KORIŠTENE U RADU	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/PODKATEGORIJE
Individualizacija i prilagodba	<ul style="list-style-type: none"> • Korištenje individualizacije i prilagodbe kod učitelja
Vizualna podrška	<ul style="list-style-type: none"> • TEACCH <ul style="list-style-type: none"> ○ Korištenje za smanjenje nepoželjnih ponašanja ○ Najava promjene rutine ○ Struktura • PECS
Prilagodba škole	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema za predmetnu nastavu <ul style="list-style-type: none"> ○ Priprema za prelazak s razredne na predmetnu nastavu ○ Obilazak razreda i boravak u razredu • Prilagodba vremena ručka <ul style="list-style-type: none"> ○ Odlazak na ručak prije drugih • Prilagodbe u načinu pisanja <ul style="list-style-type: none"> ○ Prilagodba zbog lošeg rukopisa • Prilagodba rasporeda provjera znanja <ul style="list-style-type: none"> ○ Raspoređivanje provjera znanja zbog smanjenja pritiska i nepoželjnih ponašanja
Poticanje komunikacije	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikator <ul style="list-style-type: none"> ○ Motivirajuće za djecu i doprinosi pažnji • PECS • TEACCH • Crtani filmovi i korištenje zabavnih predmeta • Komunikacija putem vođenja i gesti
Pristup usmjeren na dijete	<ul style="list-style-type: none"> • Floor time • Slijeđenje interesa
Poticanje socijalnih vještina	<ul style="list-style-type: none"> • Socijalne priče
Poticanje na učenje i regulaciju	<ul style="list-style-type: none"> • Tamna soba <ul style="list-style-type: none"> ○ Alat za učenje i regulaciju
Tehnika osobno usmjerenog planiranja	<ul style="list-style-type: none"> • MAPS

Tablica 23. Uspješne metode korištene u radu

Rezultati o metodama koje se koriste u radu su pokazale da se najčešće koriste metode vizualne podrške i za poticanje komunikacije. U ta dva polja su se i preklapale metode jer su se za oboje koristili TEACCH i PECS. TEACCH je istaknut kao dobar za stvaranje strukture, smanjenje nepoželjnih ponašanja i praćenje rutine. Za poticanje komunikacije korišten je i komunikator kao i igra i geste.

Jedna od metoda u radu koja je nažalost teško provediva je prilagodba škole i ovisi isključivo o volji djelatnika. Istaknut je jedan dobar primjer prilagodbe škole gdje se pripremalo dijete na prelazak iz razrednu u predmetnu nastavu, prilagodilo mu se vrijeme odlaska na ručak da bude sam i prilagodio mu se raspored ispita kako bi se smanjio stres i pojava nepoželjnih ponašanja. Osim same prilagodbe škole i individualizacija i njezina provedba ovise o volji i motivaciji učitelja za provedbu istog. Još neke metode koje su spomenute su pristup usmjeren na dijete, osobno usmjereno planiranje, poticanje socijalnih vještina i poticanje na učenje i regulaciju. Jako je bitno da edukacijski rehabilitatori u svom dijapazonu imaju što više metoda za rad kako bi bili spremni što bolje reagirati na izazove koji se pojave.

TEMATSKO PODRUČJE:	
METODE O KOJIMA BI HTJELI NAUČITI VIŠE	
TEME/KATEGORIJE	PODTEME/PODKATEGORIJE
Individualizacija	<ul style="list-style-type: none"> • Individualizacija materijala
Strategije za nepoželjna ponašanja	
Senzorna integracija	
Strategije za socijalne vještine	

Tablica 24. Metode o kojima bi htjeli naučiti više

Kod pitanja vezanog za to o kojim metodama bi htjeli više naučiti ispitanici nažalost nisu bili rječiti. Istaknuli su da bi htjeli više naučiti o individualizaciji materijala za rad s djecom s PSA. Nešto što su istaknuli kao metodu o kojoj bi htjeli više naučiti jer im je izrazito bitno za rad su strategije za nepoželjna ponašanja s obzirom da im ona predstavljaju najveću zapreku u radu. Još neke metode o kojima bi htjeli više naučiti su senzorna integracija i strategije za učenje socijalnih vještina. Postoji jako puno metoda koje u potpunosti ili dijelom mogu biti primjenjive za rad s djecom s PSA i stoga postoji jako puno prostora za napredak edukacijskih rehabilitatora u radu s ovom populacijom.

5. Prikaz ključnih nalaza istraživanja

Temeljem interpretacije dobivenih rezultata povezat će se ključni nalazi ovog istraživanja koji govore o znanjima, stavovima i potrebama stručnjaka u radu s djecom s PSA.

Pokazalo se da edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava određena znanja i vještine, kao što su dobra komunikacija i dobro pamćenje, pripisuju samo manjem broju djece s PSA što može biti povezano s činjenicom da oni rade s djecom nižeg stupnja funkcioniranja u usporedbi s djecom iz redovnog odgojno obrazovnog sustava. Također se pokazalo da edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava imaju pozitivniji stav prema intervencijama usmjerenima na rani razvoj i poboljšanje kvalitete života djece s PSA. Kod samih znanja o metodama nije bilo značajnijih razlika, ali se pokazalo da edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava značajno više u radu koriste određene metode što se i moglo očekivati s obzirom na strukturu posla. U zadnjem dijelu su rezultati pokazali da se edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava u mnogo segmenata osjećaju sigurnije u radu u odnosu na kolege iz redovnog odgojno obrazovnog sustava. Ovakvi rezultati mogući su zbog činjenice da su edukacijski rehabilitatori iz posebnog odgojno obrazovnog sustava više u izravnom radu i fokusirani su na manji broj djece.

Kod razlika između edukacijskih rehabilitatora s obzirom na program po kojem su završili studij značajne razlike su se pojavile u polju stavova prema karakteristikama PSA.

Edukacijski rehabilitatori koji su završili studij prema Bolonji statistički se značajno više slažu s tvrdnjama „PSA se ne može izliječiti, ali djeci se može pomoći da imaju bolji život“ i „Neka djeca s autizmom mogu se obrazovati uz svoje tipične vršnjake“, ali se istovremeno statistički značajno više slažu i s tvrdnjom „Djeca mogu s godinama, prestati imati PSA“ Posljednji rezultat je svakako zabrinjavajuć i neočekivan jer je pretpostavka da osobe koje su kasnije završile studij imaju najnovija znanja i spoznaje i da su svjesni karakteristika PSA.

Kod usporedbe edukacijskih rehabilitatora s obzirom na radno iskustvo pojavila se značajnija razlika samo na području znanja o metodama rada. Pokazalo se da edukacijski rehabilitatori s više od 5 godina radnog iskustva imaju više znanja u određenim metodama. Ovakvi rezultati nisu iznenađujući jer su edukacijski rehabilitatori jednostavno imali više vremena, a time i prilika da steknu specifična znanja za rad.

Iz rezultata kvalitativnog istraživanja može se zaključiti da edukacijski rehabilitatori imaju najviše teškoća zbog izazova u suradnji s učiteljima, roditeljima i asistentima; samih izazova u radu s djetetom s PSA; potreba za podučavanjem učitelja, roditelja i asistenata i nejasno definirane uloge i obaveza samih edukacijskih rehabilitatora. Također se pokazalo da edukacijski rehabilitatori u radu najviše koriste PECS, TEACCH, pristupe usmjerene na dijete, različite vrste prilagodbi i dr.

Većina ispitanika izrazila je želju za daljnjom edukacijom, a kao najbitniji dio same edukacije smatraju usvajanje novih praktičnih znanja i vještina koje bi mogli primjenjivati u izravnom radu s djecom.

6. Zaključak

Pozitivan stav učitelja, edukacijskih rehabilitatora i ostalih odgojno obrazovnih djelatnika jako je bitan indikator uspješnog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju pa tako i djece s PSA (Rodr i sur., 2012). Ako se uzme u obzir da učitelj (edukacijski rehabilitator) s visokom razinom znanja i vještina može značajno utjecati na djetetov život (Council Exceptional Children, 2009) svakako bi bilo poželjno da se edukacijski rehabilitatori u budućnosti uključe u više edukacija koje će im pomoći u radu, ali ih i osnažiti. Većom količinom znanja i sigurnosti povećava se sveobuhvatan osjećaj kompetencije što je jako bitan faktor u radu. Kroz ovaj rad se pokazalo da edukacijski rehabilitatori imaju još puno prostora za napredak u području svladavanja novih znanja i vještina.

Dio stručnjaka još uvijek je okrenut znanstveno neutemeljenim metodama od kojih su najzastupljeniji senzorni pristupi. Ovaj rezultat je u skladu s nekim prije provedenim istraživanjima gdje se isto došlo do zaključka da bez obzira što je većina imala diplomsku razinu obrazovanja, ipak su sudjelovali na edukacijama koje podučavaju znanstveno neutemeljene pristupe te ih kasnije i koristili u radu (Morrier i sur., 2011). Edukacija stručnjaka i pravilno usmjeravanje u prikladne metode rada ključni su elementi uspješnog napretka edukacijskih rehabilitatora kao stručnjaka, ali i djece s kojom rade. S toga treba poticati stručnjake da ulažu u sebe kako bi se u budućnosti mogli lakše nositi sa svim teškoćama, ali i pružiti što bolju uslugu budućim korisnicima.

Iskustvo autorice ovog rada je da su stručnjaci često neodlučni pri odlasku na edukacije što zbog financijskog što zbog vremenskog aspekta. Za svladavanje obje ove teškoće, a pogotovu ovu vremensku, trebalo bi se usmjeriti na osvješćivanje edukacijskih rehabilitatora da su edukacije ulaganje u sebe i svoju budućnost, a ne gubljenje vremena.

Svakako je potrebno još istraživanja na ovom području, s obzirom da gotovo ni ne postoje, kako bi se što bolje ušlo u problematiku kojom se bavi i ovaj rad i kako bi se u konačnici došlo do što boljih rezultata.

7. Literatura

1. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington: VA: Author.
2. Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
3. Council Exceptional Children. (2009). *What every special educator must know: Ethics, standards, and guidelines for special education*. Council Exceptional Children.
4. Fein, D. (Ed.). (2011). *The Neuropsychology of Autism*. Oxford University press.
5. Humphrey, N., i Symes, W. (2013). Inclusive education for pupils with autistic spectrum disorders in secondary mainstream schools: Teacher attitudes, experience and knowledge. *International Journal of Inclusive Education*, 17(1), 32–46.
6. Jennett, H. K., Harris, S. L., i Mesibov, G. B. (2003). Commitment to Philosophy, Teacher Efficacy, and Burnout among Teachers of Children with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(6), 583–593.
7. Johnson, R. B., i Christensen, L. (2014). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. Sage.
8. Leblanc, L., i Burns, K. A. (2009). Autism Spectrum Disorder and the Inclusive Classroom: Effective Training to Enhance Knowledge of ASD and Evidence-Based Practices. *Teacher Education and Special Education*, 32(2), 166–179.
9. Loiacono, V., i Valenti, V. (2010). General Education Teachers Need to Be Prepared to Co-Teach the Increasing Number of Children with Autism in Inclusive Settings. *International Journal of Special Education*, 25(3), 24–32.
10. McCabe, H. (2008). Effective Teacher Training at the Autism Institute in the People's Republic of China. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children*, 31(2), 103–117.
11. Miles, M. B., i Haberman, A. M. (1994). *Qualitative questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. New York: Continuum.
12. Morewood, G. D., Humphrey, N., i Symes, W. (2011). Mainstreaming autism: making it work. *Good Autism Practice*, 12(2), 62–68. Retrieved from
13. Morrier, M. J., Hess, K. L., i Heflin, L. J. (2011). Teacher Training for Implementation of Teaching Strategies for Students With Autism Spectrum Disorders. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education*

Division of the Council for Exceptional Children, 34(2), 119–132.

14. Pendergrass, S., Girirajan, S., & Selleck, S. (2014). Uncovering the etiology of autism spectrum disorders: Genomics, bioinformatics, environment, data collection and exploration, and future possibilities. In *Biocomputing 2014* (pp. 422-426).
15. Rodr, I. R., Salda, D., i Moreno, F. J. (2012). Support , Inclusion , and Special Education Teachers ' Attitudes toward the Support , Inclusion , and Special Education Teachers ' Attitudes toward the Education of Students with Autism Spectrum Disorders. *Autism Research and Treatment, 2012.*
16. Scheuermann, B., Webber, jo, Boutot, E. A., i Goodwin, M. (2003). Problems With Personnel Preparation in Autism Spectrum Disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 18(3), 197–206.*
17. Sekušak-Galešev, S., Frey Škrinjar, J., i Masnjak, L. (2015). Ispitivanje socijalne uključenosti i kvalitete podrške u sustavima predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja za djecu i učenike s poremećajem iz autističnog spektra (PAS) i deficitom pažnje i hiperaktivnim poremećajem (ADHD). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
18. Symes, W., i Humphrey, N. (2011). School factors that facilitate or hinder the ability of teaching assistants to effectively support pupils with autism spectrum disorders (ASDs) in mainstream secondary schools. *Journal of Research in Special Educational Needs, 11(3), 153–161.*
19. Symes, W., i Humphrey, N. (2011b). The deployment, training and teacher relationships of teaching assistants supporting pupils with autistic spectrum disorders (ASD) in mainstream secondary schools. *British Journal of Special Education, 38(2), 57–64.*